

เทศน์เช้า วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๘

พระอาจารย์สงบ มนสฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถ้าอย่างเรา อย่างเรายังมีโอกาสนะ พวกเรามีโอกาสมากเพราะเรายังมีชีวิตอยู่ สิ่งที่มีชีวิตอยู่มันยังมีโอกาสแก้ไข สิ่งที่ตายไปแล้ว คนตายหรือสิ่งที่หมดชีวิต อย่างวัสดุต่างๆ เราจับมันเข้าที่ได้ เราเก็บมันเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ แต่ความคิดของเรา เราเก็บเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ได้ เราเก็บให้มันเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ได้ แล้วมันคิดเองตามประสาของมันนะ

ถ้าเรามีความคิด เราจัดขบวนความคิดของเรา เหมือนการศึกษา สุตมยปัญญา จัดขบวนความคิดให้มันดีใจ

เราต้องศึกษาทฤษฎี ฟิสิกส์ต่างๆ กฎทฤษฎีของมัน เราต้องจำให้ได้ ต้องท่องให้ได้ พอเราท่องได้ เราเอาความคิดนี้มาเปรียบเทียบกับความเป็นไปของโลกว่าเราจะใช้ทฤษฎีอย่างไร นักกฎหมายก็มูมมองในนักกฎหมาย รัฐศาสตร์ก็มูมมองในรัฐศาสตร์ นี่จัดระบบความคิดไป ขนาดจัดระบบความคิดแล้วนะ มันยังมีความขัดแย้งกันตลอดไป เห็นไหม สิ่งที่มีชีวิตมันเป็นสภาวะแบบนั้น สภาวะที่มันดันของมันไป แล้วมันมีกิเลสของมันในหัวใจ มันจะดันรนของมันไปตลอดไป

สิ่งที่ไม่มีชีวิต สิ่งวัตถุต่างๆ เราจับมันเรียง จับมัน มันจะเข้าที่ได้ แต่กว่าจะเข้าที่ได้ เราก็ต้องไปทำมันไง สิ่งที่ทำมัน มันถึงว่าเป็นประโยชน์กับเครื่องอยู่อาศัย ภูเขาต่างๆ ที่เราสร้างขึ้นมาเพื่อหลบแดดหลบร้อนต่างๆ หลบความเป็นไปของโลกให้เรามีความสุขพอสมควร

พอสมควรนะ พอสมควรเพราะอะไร เพราะสิ่งนี้มันต้องพลัดพรากจากกันโดยธรรมชาติของมัน เราต้องพลัดพรากจากเขา หรือเขาพลัดพรากจากเราไปแน่นอน สิ่งนี้เป็นแน่นอน แต่เรามีชีวิตของเรา โอกาสที่การกระทำ โอกาสการกระทำ บุญกุศลเราทำตรงนี้ขึ้นมา เพื่ออะไรล่ะ

ทุกคนถามนะ ว่าภัยพิบัติอันนี้เกิดจากกรรมอะไร ทำไมมันตายพร้อมกันมหาศาลขนาดนี้ นี่เป็นภัยอะไร ภัยอะไร

สิ่งที่ภัยอะไร เห็นไหม ในสมัยพุทธกาลนะ เวลาเขายังสัตว์ได้ อย่างเช่นกระทิง ยิงได้ตัวหนึ่งแล้วก็แบ่งกันกินไง เขาตัดเนื้อฉีกเนื้อมาแบ่งกันกิน นี่กรรมให้ต่อๆ กันไป

เวลาเรื่องของสงฆ์ อิกามันไปกินเม็ดพริกในวัด แล้วมันไปซื้ออยู่ในป่า ต้นพริกนั้นเกิดขึ้นอยู่ในป่า คนริมทางเขามาเก็บพริกนั้นกิน เก็บพริกนั้นกินนะ ของนั้นของสงฆ์ไง

ลักของสงฆ์นั้นไป ของสงฆ์อีกาคาบไปกิน กินจากวัดนั้นไปแล้วไปซื้อ ชี้อะไรแล้วมันอยู่ในป่า เม็ดพริกมันก็ออกมาขึ้นมา กรรมอย่างนี้เรามองไม่เห็นไง เวลาเรามองไม่เห็นขึ้นมา การกระทำร่วมกันโดยที่เราไม่รู้เรื่อง

เวลาทำบุญกุศล เราต้องการทำบุญกุศล เราต้องสร้างบารมีของเรา เวลาสร้างบารมีของเราเพื่ออะไร เพื่อเราเป็นหัวหน้าไหม เพื่อให้เรามีบริษัทบริวารไหม การกระทำอย่างนั้นก็เหมือนกัน มันมีบริษัทบริวาร ทำไมเคลื่อนช้ามา ทำไมคนที่อยู่ในเหตุการณ์วิฤติทำไมไม่ตายล่ะ คนที่รอดพ้นมาทำไมรอดพ้นได้ล่ะ

กรรมมันไม่ถึงที่ไปมันก็รอดพ้นได้ แต่เขาไม่เชื่อนะว่าเรื่องของกรรม พูดถึงเรื่องของกรรมคือการมองมือเรา รอดสภาวะแบบนั้น...ไม่ใช่

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ใช่พูดอย่างนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าให้มีความเพียรชอบ ต้องมีการขวนขวาย อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนต้องขวนขวายก่อน ตนต้องพยายามก่อน ถ้าตนไม่พยายามก่อน ตนไม่ขวนขวายก่อน

เช่น การนั่งสมาธิภาวนา การนั่งสมาธิภาวนา ศีล สมาธิ ปัญญา ปัญญาจะเกิดขึ้นมาเราต้องมีการขวนขวาย เราต้องมีการเปิดหัวใจใจ ถ้าเรามีศรัทธามีความเชื่อ เราได้กระทำก่อน เรากระทำก่อนเราเปิดโอกาสของเรา เปิดหัวใจของเรา เปิดช่องของปัญญาให้มันเกิดขึ้นมา ปัญญาจากภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นมา

ถ้าเราไม่ อตุตา หิ อตุตโน นาโถ เราไม่ดำเนินการก่อน เหมือนกับตุ๊กตา เอามาจับมันนั่ง มันนั่งตลอดชาติเลย นั่งจนกว่ามันจะเป็นขุยผงไปเลยล่ะ มันได้อะไร เพราะมันไม่มีหัวใจ ถ้าเราไม่ อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนก่อน ให้เปิดหัวใจก่อน สิ่งนี้เข้าไม่ได้หรอก สิ่งที่จะเป็นปัญญานี้เข้าไม่ได้

สิ่งที่เป็นปัญญานี้จะเข้าได้ จะเปิดได้ มันต้องมีฐานที่รองรับก่อน จิตฺติจิต ความเกิดขึ้นของความรู้สึกทั้งหมด สิ่งที่เกิดจากความก่อเกิดของความคิดอยู่ที่ไหน

แต่โลกเขาจัดขบวนความคิดจากภายนอกไป อาการของมันคือเงาของมันเงาของมัน คือความคิดที่เกิดขึ้น แหกจรมมา ความคิดเป็นวิญญูณนี้เกิดจากใจ เกิดจากใจเป็นความคิด ออกมาจากภายนอก โลกเข้าได้แค่นั้น รู้สึกได้แค่นั้น จะเป็นจิตได้สำนึก จิตก่อนสำนึก ก็วิเคราะห์หิวจียเอา วิเคราะห์หิวจียเอาโดยจับต้องไม่ได้ เพราะอะไร เพราะคนป่วยไปหาหมอ หมอเขาวิเคราะห์หิวจียแล้วเขาพยายามขุดขึ้นมาเพื่อจะแก้ไขกับจิตใจดวงนั้น นั่นเป็นเรื่องของจิตแพทย์

แต่เรื่องการภาวนามันลึกกลับกว่านั้นอีก ลึกกลับกว่านั้นเพราะอะไร เพราะมันต้องเข้าไปถึงความเป็นจิตฺติจิต ถึงความเป็นตัวของจิตตัวนั้น แล้วเกิดทำความสงบขึ้นมาแล้วตั้งมันขึ้นมาให้ได้ มันจะเป็นความลึกกลับมหัศจรรย์มหาศาลเลย มหาศาล ถึงว่าต้องเป็น อตุตา หิ อตุตโน นาโถ

ไม่ใช่ว่าเชื่อกรรมแล้วเป็นผู้ที่มืองอเท้า แต่ถึงที่สุดแล้ว สภาวะที่เราห้ามไม่ได้ สิ่งที่เราขัดขวางไม่ได้ ที่ว่าธรรมชาตินี้ยิ่งใหญ่มาก ธรรมชาติทำลายสิ่งต่างๆ ธรรมชาติยิ่งใหญ่มาก แต่ความยิ่งใหญ่ของมันมันเป็นสภาวะที่ว่าถึงคราวถึงเวลาของเขา แล้วสภาวะกรรมที่มันไปประสบพบกันพอดี ถึงประสบพบกันพอดี สภาวะกรรมมันเป็นอจินไตย อจินไตยอย่างไร มันให้ผลกับสภาวะแบบนั้น

เรื่องของกรรมมันเป็นเรื่องของกรรมอันหนึ่ง แต่เรื่องของศาสนานี้เหนือกรรม เหนือการกระทำต่างๆ ถ้าไม่มีเหนือการกระทำต่างๆ ทำไมมันพ้นจากสิ่งที่ตามมาได้ พ้นจากสภาวะกรรมนั้นได้

สิ่งที่กรรมนี้มันให้ผลตลอดไป องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามหัศจรรย์ขนาดนี้ มหัศจรรย์เข้าใจว่าเรื่องของกรรมมันลึกกลับ มันยาวไกลมาก แต่ในปัจจุบันในศาสนาของเราให้สอนปัจจุบันนี้

ถึงว่าสิ่งที่มีชีวิตอยู่มีมันดินรนมาก ใจนี้ดินรนมาก มันเป็นความที่วุ่นวายเปื้อนหนายมาก เห็นไหม เวลาเราต้องการความสุข ต้องการความสงบ ทำไมมันไม่มีความสงบเสียที ทำไมเราอยู่

ของเรามันไม่สงบ มันพุ่งชานตลอดไป แล้วสภาวะธรรมจะให้ผลกับใจดวงนี้ตลอดไป ให้ผลกับใจดวงนี้ ถ้าทำความอกุศลมันจะให้กับใจดวงนี้ไป ถ้าทำบุญกุศล สิ่งนี้เป็นพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ รัตนตรัย

สิ่งที่เป็นพระรัตนตรัยนี้เป็นแก้วสารพัดนึก แก้วสารพัดนึก นึกหรือว่าการกระทำนี้ สิ่งนี้ที่เราทำสิ่งนี้ ที่เราทำบุญกุศลอยู่เนี่ย เราทำสิ่งนี้เพื่อรองรับใจใจ แก้วสารพัดนึกมันเป็นภาชนะเหมือนพาหะที่รองรับใจนี้ไป นี่คือนุญกุศล

อามิสทาน ทานนี้พาให้ใจนี้เกิดดี เกิดมีความสุขไป ในเมื่อเรายังไม่มีปัญญาฟันฝ่ากลับไป ออกไปจากอวิชชาความที่ปกคลุมหัวใจที่กิเลสมันปกคลุมใจ เราไม่มีปัญญาที่จะฟันฝ่าไปได้ อย่างนี้ในศาสนาสอน สอนเรื่องของทานก่อน ทาน คือ ภาวนา ถึงที่สุดแล้ว ต้องกลับมาที่ภาวนา กลับมาชำระหัวใจ

หัวใจที่มันติดตันอยู่เนี่ยต้องทำให้มันเป็นสมาธิขึ้นมาได้ ทำให้เป็นสมาธิขึ้นมาได้มันต้องมีความตั้งใจ มีสติขึ้นมาก่อน สติเกิดจากไหน

สติเกิดจากใจ

สติมาจากไหนล่ะ เราจะซื้อหาจากไหนก็ไม่ได้ เราจะตั้งจากไหนก็ไม่ได้ สติเกิดจากความรู้สึกของเราเนี่ย ถ้าเรามีสติ มีความรู้สึกของเรา ความเพียรจะเป็นความเพียรชอบ สิ่งที่เป็นความเพียรชอบคือเราตั้งต้นให้ถูกต้อง

ถ้าเราตั้งต้นไม่ถูกต้อง นั่งภาวนากันไปเหมือนตุ๊กตานะ เอามาตั้งไว้ ตุ๊กตาทนน้ำรดตั้งไว้ แดดเผาจนมันงอมมันหึงมันก็ไม่ได้อะไรหรอก

นี่ก็เหมือนกัน ทำแต่สักแต่ว่า สติไม่ตั้งขึ้นมา มันจะเอาความสงบมาจากไหน ถ้าสงบ สตินี้มาจากไหนล่ะ มันก็มาจากใจดวงที่พุ่งชานนั่นล่ะ มาจากใจที่ลุ่มลูกคลุกคลานนั่นล่ะ มาจากหัวใจที่ไม่เอาไหนนั่นล่ะ

แต่ถ้ามันมีศรัทธามีความเชื่อขึ้นมา มันตั้งสติของมันขึ้นมา สิ่งที่เป็นกระทบ เป็นกรรม เราเห็นสภาวะธรรมแล้วเราสลัดสังเวช เราก็ตั้งสติของเราขึ้นมา ถ้าตั้งสติของเราขึ้นมา เรายังมี

อำนาจวาสนา เราไม่เป็นเหมือนเขา เราไม่อยู่ในสถานะที่ทุกข์ยากขนาดนั้น เราก็ตั้งสติขึ้นมา เตือนตนขึ้นมา ถ้าเตือนตนขึ้นมา สติเกิดแล้ว สติเกิดจากหยาบๆ นี่

แล้วสติก็เกิดจากเข้มข้มขึ้นมา เข้มข้มขึ้นมาเพราะเราตั้งขึ้นมาจากใจ สตินี้เกิดจากใจของเรา เกิดจากพลังงานของเราทั้งหมด จะไปหาซื้อจากไหน จะไปจ้างเขายกมาให้ ให้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพยายามทำให้เราขึ้นมา มันก็เป็นไปไม่ได้ถ้าเราไม่ตั้งของเราขึ้นมาเอง

เพราะมันเป็นนามธรรม แต่มันตั้งขึ้นมาเป็นสติ ถ้ามีสติขึ้นมา ตรงนี้มันไม่เป็นตุ๊กตาแล้ว มันเป็นสติเกิดมาจากใจ เพราะใจดวงนี้มันตั้งมันได้ ใจดวงนี้ลุ่มลึกลุ่มกลลลลลล

เหมือนสิ่งที่ของเหลวมันไหลไปที่พื้น มันจะไหลไปตามพื้นนั่นหมดเลย มันตั้งตัวขึ้นมาไม่ได้ นามธรรมที่เป็นความรู้สึกมันของเหลวที่มันซึมซาบไปกับความรู้สึกทั้งหมด แล้วมันตั้งตัวขึ้นมาไม่ได้ สติทำให้ของเหลวนั้นเป็นของที่เข้มข้มขึ้นมา สิ่งที่เข้มข้มขึ้นมา ตั้งตัวเองได้ขึ้นมา ถ้าสติตั้งต้นตัวเองขึ้นมา สัมมาสมาธิเกิดอย่างนี้

สิ่งที่เป็นสัมมาสมาธิเกิดขึ้นไป พอจิตมันตั้งมัน จิตมันมีความรู้สึกตัวของมัน ถ้าจิตมีความรู้สึกของมัน มันจะตั้งมันขึ้นมาได้อย่างไรละถ้าสติลุ่มลึกลุ่มกลลลลลล สิ่งของเหลวมันไหลไปตามอันนั้น ของเหลวด้วย แล้วมันมีโลก โกรธ หลง มันมีความร้อนด้วย มันเป็นเรื่องที่เป็นพิษด้วย มันทำให้ใจนี้ทุกข์ยากมาก ใจนี้ทุกข์ยากมากเพราะอะไร

เพราะความกิเลสมันค้นหาความทะยานอยาก มันหลอกตัวเองไป ฉันเป็นคนฉลาดมาก ฉันเขาเปรียบเขาได้ ฉันยืนบนหัวคนได้ ฉันมีอำนาจบาตรใหญ่ สิ่งนี้มันเป็นของร้อน สิ่งที่เป็นของร้อนแล้วสติมันตั้งได้ไหม มันตั้งไม่ได้เพราะมันทำให้หัวใจนี้เคลื่อนไปกับการรู้สึกอันนั้น

เราถึงต้องตั้งสติขึ้นมาตัวยับยั้งมันก่อน ความโลภ ความโกรธ ความหลงให้โทษกับเราขนาดไหน ให้เราทุกข์ยากขนาดไหน สิ่งนี้ไม่ให้ผลประโยชน์อะไรกับเราเลย ในเมื่อเราไม่มีปัญญาชำระมันได้ เราก็ตั้งสติยับยั้งมันก่อน

สติยับยั้งได้ เพราะมันยับยั้งได้ ของเหลวนั้นมันถึงจะเป็นของที่เข้มข้มขึ้นมา มันถึงจะตั้งตัวของมันขึ้นมาได้ สิ่งที่ตั้งตัวขึ้นมาได้เพราะอะไร

เพราะสติสัมปชัญญะ เพราะสภาวะกรรมจากภายนอกนั้นเป็นสภาวะกรรมที่ว่ามันให้ผลมา ทำให้ชีวิตเป็นแสนๆ คนต้องตายไป แต่ถ้าเรามีสติของเราขึ้นมา ชีวิตเราก็ต้องตายไปด้วยที่เรารู้สึกตัวของเราเอง เราเห็นชีวิตเรานี้หมดสิ้นไป ตายไปโดยที่เราไม่มีโอกาสจะทำให้เราอดพ้นจากกรรมได้

แต่ถ้าเรามีสติ เรายับยั้งใจของเราขึ้นมา เราสร้างของเราขึ้นมา มันจะเริ่มให้จิตใจเราไม่ให้ตามโลก โกรธ หลง ใจ กลัวจะเสียเปรียบ กลัวจะเสียทำคนอื่น กลัวไปหมดเลย ไม่ยอมเสียสละใจ

ถ้ามันยอมเสียสละขึ้นมา เสียสละโอกาสของเรา เสียสละขึ้นมาทำเพื่อเป็นหมู่สงฆ์ เป็นหมู่คณะขึ้นมา มันจะตั้งต้นของมันขึ้นมาได้ ถ้ามันตั้งต้นขึ้นมาได้ มันเริ่มตั้งตัวของมันขึ้นมาได้ ถ้าตั้งตัวขึ้นมาได้ เราจะไม่ยอมเป็นไปกับสิ่งที่โลกเขาที่ต้องตายไปตามสภาวะกรรมนั้น เราจะต้องตั้งสติขึ้นมา แล้วพยายามพิจารณาของเราขึ้นมา ตั้งตนขึ้นมา

แล้วถ้ามันตั้งมันขึ้นมาได้ ย้อนไปวิปัสสนา วิปัสสนาเกิดตรงนี้ต่างหาก ปัญญาจะเกิดตรงนี้ต่างหาก ปัญญาที่ชำระอวิชชาที่ปกคลุมใจดวงนี้ใจ เราจะยอมให้อวิชชาปกคลุมใจดวงนี้ให้ตายไปกับอำนาจของมัน ตามอำนาจของมันโดยที่มันต้องเวียนตายเวียนเกิดเป็นสภาวะกรรมนี้

เวลาเกิดที่ข้าวยากมากแพงขึ้นมา เกิดที่โลกร้อน โลกเวลามันร้อนร้อนขึ้นมา เราไปเกิดช่วงที่ว่าโลกร้อนร้อนขึ้นมา ทุกอย่างจะเป็นทุกข์มาก เราไปเกิดที่โลกเจริญขึ้นมา สภาวะธรรมชาติรุ่งเรืองมาก เราเกิดในสภาวะแบบนั้น นั่นสภาวะเกิดนะ โลกจะปรับเปลี่ยนอย่างนี้ พระศรีอริยเมตไตรยจะมาตรัสรู้ข้างหน้าต่อไป เพราะอะไร

เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์สร้างบุญกุศลมหาศาลเลย จักรพรรดินี้สร้างบุญกุศลมหาศาลเลย สิ่งที่เราสร้างบุญกุศลมหาศาล โอกาสและจังหวะมันจะเป็นสภาวะแบบนั้น นี่คือการของกรรมใจ

แต่ลัทธิอื่นเขาไม่เชื่อเรื่องกรรมนะ เขาเชื่อเรื่องการเป็นไป การอ่อนวอน การถือเอา แต่เราเชื่อเรื่องกรรม กรรมนี้แปรสภาพไป การกระทำของเรานี่แหละ การทำบุญกุศลของเรานี่แหละ การทำดีของเรานี่แหละ มันจะสร้างสมให้เราไปเกิดในสถานะที่ดีงาม

ทำไมเขาเป็นแสนๆ คนมาตายพร้อมกัน ตายพร้อมกันเพราะเขาสร้างกรรมมาสภาวะแบบนั้น ถ้าเราสร้างคุณงามความดีขึ้นมาพร้อมๆ กัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารภนาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นางพิมพาปรารภนาเป็นคู่ครอง เป็นคู่กันมา พระอริยสาวกต้องปรารภนา ปรารภนาแล้วสร้างบุญกุศลขึ้นมา เขาปรารภนา แล้วเขาสร้างคุณงามความดีมาเกิดร่วมกัน มาเกิดพร้อมกัน เป็นสหชาติ สิ่งที่เป็นสหชาติคือเกิดพร้อมกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่เป็นเรื่องยากมาก เรื่องยากมากเพราะอะไร

เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้แจ้งโลกนอกและโลกใน จะสามารถชี้แนะเราได้หมด ดวงตาของโลก โลกจากภายนอก โลกจากภายใน เกิดจากใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด แล้วเรามีสิ่งนี้เป็นที่พึ่งอาศัย เหมือนกับเรามีสิ่งที่ว่าคนที่คอยปกป้องดูแลรักษาเรา สิ่งนี้จะเป็นบุญกุศลมาก

แต่นี้เราเกิดไม่ทันตรงนั้น เราเกิดถึงพุทธกาล ถึงพุทธกาล ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังมีอยู่ เรายังทำสภาวะแบบนั้น นี่คือนุญเกิดใจ นี่ก็คือกรรมใด กรรมดีใด

เวลากรรมชั่วเกิดขึ้นมาทำให้เราทุกข์ มีความทุกข์เราไม่พอใจ แต่เวลากรรมดีเกิดขึ้นมาทำไมเราอยากได้ละ เราอยากได้เกิดมาอย่างไร กรรม การกระทำ ถ้าเกิดลอยมาจากฟ้ามาจากไหน

แสงแดดส่องมาทุกคนมีสิทธิ์หมดเลย แต่การกระทำ กรรมจากใจของเรา เห็นไหม เราถึงมีสติ เราถึงมีปัญญา เราถึงมีการเผื่อแผ่ เราถึงต้องมีการให้อภัย การที่ว่าเราต้องยอมใจ ยอมเพื่ออะไร

เพื่อโลกมันเป็นแบบนี้ วัน ค่ำ เดือน ปีมันเป็นแบบนี้ ชีวิตมันเป็นแบบนี้ ไม่ใช่ยอมจำนนเราเข้าใจมัน รู้แจ้งในความเป็นจริงแล้วปล่อยวางไว้ตามความเป็นจริง ชีวิตคือเป็นแบบนี้ แต่ชีวิตนี้เป็นคุณงามความดีใด

ไม่ใช่ชีวิตเป็นแบบนี้แล้วจะเอาเปรียบมัน จะพยายามยับยั้งมัน มันจะเอาเปรียบคนอื่น มันยิ่งทำให้ชีวิตนี้ทุกข์ยากไปมหาศาลเลย

ถ้าชีวิตเป็นแบบนี้แล้วเราเข้าใจแบบนี้ คือพยายามจะทำความโลภ ความโกรธ ความหลง คือสิ่งที่ว่ามันเป็นพิษในหัวใจให้มันเจือจางไป สิ่งนี้เป็นการกระทำของเรา เราต้องทำจากภายใน ถ้าเราไม่มีการกระทำแบบนี้ ไม่มีการเสียสละ ไม่มีการเสียสละทาน มันจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร

มันต้องมีการสละออก สิ่งที่สละออกมันถึงจะได้มา สิ่งที่สละออกเป็นวัตถุ แต่จะได้ความสุขนามธรรมขึ้นมา เราสละความคิดออกไปแล้วจะได้ความสงบเข้ามา แล้วเราพยายามสร้างปัญญาขึ้นมา เราจะชำระกิเลสออกไปจากใจ แล้วเราจะพ้นไปจากกิเลส เอวัง